

Sinematek/Sinema Evi'nin Haberi Gelen Heyecanı

Jak Şalom

25 Mayıs 2018 gecesi Kadıköy Belediyesi'nin Caddebostan Kültür Merkezi'nde yapılan Sinematek/Sinema Evi'nin Ön Tanıtım gecesi ve yankıları ortaya üstünde durulması gereken önemli değerlendirmeler çıkardı.

Önce bu gecenin neyi bildirmek için düzenlendiğini belirteyim. Kadıköy Belediyesi, Yoğurtçu Parkı'nın semtinde, baştan sona bir Sinematek/Sinema Evi olarak çalışacak yeni bir bina inşa ediyor. Ülkemizde bir belediyenin bu alanda ilk ve tek girişimi! Bu yılın sonuna doğru açılacak olan kurum bütün benzerleri gibi film kültürünü yaymak üzere gösterimler yapacak, sergiler, konferanslar, atölyeler, seminerler düzenleyecek, sinema kitaplığı oluşturacak, DVD kitaplığında filmler film izleme köşelerinde izlenebilecek... Yazlık ve kışlık iki kafesi sinema içi ve dışı sohbet ve tartışmalara açık olacak.

Sinematek/Sinema Evi aynı zamanda bir arşiv olacak. En başta filmler olmak üzere, sinema ile ilgili her şey, her türlü belge, afiş, fotoğraf, çizim, aygıt, aksesuar, giysi... bir

koleksiyon oluşturmak üzere bir araya getirilecek. Bu yolda bu gibi eşyaya sahip olanlar nezdinde geniş bir bağış kampanyası başlatılacak. Ülkemizin sinema mirasının - hem de kaç kez - başına gelenler düşünüldüğünde, sistematik bir araştırma ile girişilecek bu çabanın önemi kolaylıkla anlaşılacaktır.

Üçüncü olarak Sinematek/Sinema Evi, meslekleri sinema olanların Evi olarak çalışacaktır. Kurmaca, belge, kısa, deneysel filmlerin yönetmenleri, oyuncularını, yapımcıları, sanatçıları ve teknik çalışanları burada toplanabilecek, filmlerini basına tanıtabilecek, ilk gösterimlerini düzenleyebilecek. Koşulların giderek acımasızlaştığı bir ortamda, sinemacılara biraz nefes aldırma amaçlayan bir mekân olacak, Sinematek/Sinema Evi.

Görsel 1: Sinematek Derneği

1965'te Onat Kutlar, Hüseyin Baş, Şakir Eczacıbaşı, Cevat Çapan ve arkadaşları tarafından kurulan Sinematek Derneği'nin amacı neydi? Onat Kutlar derneğin ilk tanıtım broşüründe bunu şöyle dile getiriyordu:

"İsteddiğiniz kitabı, divana uzanıp okuyabilirsiniz. İsteddiğiniz müzik eserini, pikaba bir plak koymakla dinleyebilir, sevdiğiniz tabloları satın alarak ya da röprodüksiyonlarını edinerek, canınız çektikçe seyredebilirsiniz. Ama yeni bir sanat olduğu halde, ötekiler kadar, belki daha da fazla sevdiğiniz sinema eserlerini, her istediğiniz anda görmek elinizde değil. Bir film görmek için sinema salonuna gitmek zorundasınız. Gördüğünüz film de sizin istediğiniz değil, işletmecinin getirdiğidir. Her film, bir veya birkaç hafta gibi belirli bir süre gösterilir. Bu arada fırsat bulup gidemezseniz, bir daha bu imkânı elde etmeniz, hemen hemen imkânsızlaşır.

Her şehirde birçok kitaplıklar, müzeler kurulmuştur. Evinizde bulunmayan eserleri, tabloların asıllarını, heykelleri orada bulabilir, tekrar tekrar yararlanabilirsiniz. Tek olan sanat eserleri, bu yerlerde korunur, kaybolmaları, bozulmaları önlenir. Öbür yandan eski kitapların yeni baskıları yapılır, bestecilerin eserleri basılarak ya da plağa alınarak ölümsüzleştirilir. Böylece en eski uygarlıklardan bu yana bilinen bütün sanat eserleri,

şiiirler, romanlar, oyunlar, resimler, heykeller, besteler yeni kuşaklara, eksiksiz devredilir. Oysa bir film ne bir kitaptır ne de bir resim. Kitaplara alınmaz, müzelerde korunmaz. Filimler, bir süre işletmecilerin elinde kaldıktan sonra yok edilir, asılları da yapımcıların depolarında tozlanır, hatta yok olurlar. Eski filmlerin ticari değeri azaldığından yapımcılar bunları korumakta gereken titizliği göstermez olurlar. Kimi zaman bu filimler, gerekli teknik koşulları bulunmayan yerlerde saklandığından bozulur, kimi zaman da küçük bir dikkatsizlikle, birçok Türk filmlerinin başına geldiği gibi yanar. Bütün koşullar yerine getirilmiş olsa bile, yeryüzünün dört bucağına dağılmış olan sinema sanatının bu geniş kalıtından kimse yararlanamaz. İşte bu güçlükleri yenmek için yeryüzünün birçok sanat merkezlerinde, adına Sinematek denen sinema müzeleri kurulmuştur. Bu kurumlarda, sinemanın icadından bu yana yeryüzünde çevrilmiş olan sinema eserleri ve sinema ile ilgili belgeler, yayınlar araştırılır, toplanır, tasnif edilir, teknik koşullara uygun depolarda saklanır, korunur ve ilgi çekici programlar düzenlenerek seyirciye sunulur. Sinematek bir sinema kulübü değildir. Sinema kulüpleri ticari değeri az, buna karşılık sanat değeri yüksek filmlerle, sinema tarihinin önemli filmlerini yalnızca göstermek amacı ile kurulurlar. Çeşitli yollarla elde ettikleri filmleri bir veya birkaç defa gösterir, sonra iade ederler. Oysa film gösterme Sinematek'in amaçlarından yalnızca biridir. Sinematek'in asıl amacı, sinema kulüplerinin ilgi alanına giren veya girmeyen bütün filmleri elde ederek, onları sürekli bir biçimde korumak, saklamaktır.

Sinematek Derneği'nin kuruluşu ile ülkemiz, yıllardır özlenen ve Henri Langlois'nin* da işaret ettiği sağlam, sürekli bir kuruma kavuşmuş olmaktadır."

O günden bugüne teknoloji devrimleriyle çok şey değişti: görüntüler evde, işyerlerinde, sokakta, her yerde izlenebiliyor artık ama Kutlar'ın yazdıklarının özü bugün de değerini koruyor: her toplumun en değerli mirası olan kültür birikimleri insanların ilgisizliği hatta bazen vahşeti ile yok ediliyor. Sinema alanında o gün sayıları 50'ye varmayan Sinematekler bugün Uluslararası Film Arşivleri Federasyonu'nda 89'u asli üye, 75'i ortaklık üyesi olarak toplam 164 Sinematek oldular. Amaçlar değişmedi: **Sinema ürünlerini korumak ve film kültürünü yaymak.**

Yeterince açık olan bu ifadelerin hangi bağlamda yer aldığına gelince, 60'lı yıllara kısaca dönmek yerinde olacaktır. 1961 Anayasası'nın mümkün kıldığı görece ifade özgürlüğü çerçevesinde (unutulmasın, TCK'nın 141, 142 ve 146. maddeleri, grev yasağı gibi hükümler yerli yerindeydi) TİP'in kurulması, YÖN dergisinin yayın hayatına girmesi, yeni tartışma ortamlarının oluşması Sinematek Derneği'nin kurulur kurulmaz, bir Aydınlanma hareketinin parçası olarak görülmesi gereğini de beraberinde getirir. Sinematek'te filmler gösterilirdi ama Sinematek bir sinema salonu değildi. Filmlerin, giderek sanatın, siyasetin, felsefenin, kısaca yaşamın özgürce konuşulup tartışıldığı bir ortamdı. Yayın organı aylık Yeni Sinema dergisi 30 sayılı kısa ömründe bile bugün de kabul gören bir referans dergisi olmayı başarmıştı. Bir ara sayıları 6000'e ulaşan üyelerini orta yaşlı orta sınıf mensupları ile öğrenciler oluşturdu. Sinematek'in gösterimleri düzenlediği ilk salonu İstanbul Şişli'de 600 kişilik Kervan Sineması

*Dünyanın en önemli Sinemateklerinden biri olan Fransız Sinemateki'ni 1936'da kuran ve yöneten, filmleri korumak ve film kültürünü yaymanın aynı derecede önemli olduğu fikrini bütün dünyaya kabul ettiren, 1914'te İzmir'de doğan efsanevi kişilik (1914-1977).

idi. Ulaşımı zor bir yerde olmasına rağmen salon dolardı. Sıraselviler Caddesi'ndeki kendi yerine 1971 yılının sonunda yerleşmeden önce Mis Sokağı'ndaki merkezinde Türk sineması üzerine ateşli tartışmalar yapılırdı.

Sinematek bir yandan dünya sinema mirasının klasiklerini o günkü olanaklar içinde, sansür belasına rağmen sunmaya çalışırken, Türk sinemasının yarınları ile ilgili görüşlerini de radikal bir biçimde dile getiriyordu. Sinematek için Yeşilçam sineması duygusal ve ideolojik bir sömürü sinemasıydı. Düzelmesi olanaksızdı. Onun yerine başka bir sinemanın, Genç Sinema adını alarak ortaya çıkan gençlerin bu girişimini bir zaman destekledi. Yılmaz Güney'in Lütfi Ö. Akad'la birlikte attığı Hudutların Kanunu (1966) ve Kızılırmak Karakoyun (1967) adımlarını, dergisinde önemli yer ayırarak, Güney'in ilk yönetmenlik denemesi Seyyit Han'ı (1968) aynı derginin kapağı yaparak destekledi. Umut'un (1970) ilk özel gösterimlerinden biri Mis Sokağı'ndaki merkezde yapıldı.

Sinematek'in Türk sineması ile ilgili yaklaşımı Yeşilçam sinemasının kendisine sert biçimde cephe almasına yol açtı. Sinematek 12 Eylül 1980'de, Yeşilçam sineması aynı yıllarda bambaşka nedenlerle ömürlerini tamamladılar. Onat Kutlar ve arkadaşlarının öncülüğünde İstanbul Sinema Günleri Sinematek'in misyonunu devraldı. Ardından İstanbul Film Festivali, birkaç yıl sonra uluslararası bir kimlik kazandı. Ömer Kavur, Ali Özgentürk, Erden Kıral gibi yönetmenler 70'li yılların sonlarında ilk filmlerini çevirdiler, başarılı oldular. Sinematek ruhu dinamik bir süreç içinde yaşamaya devam etti.

Yazının başında sözünü ettiğim değerlendirmelere geçmek istiyorum. Sinematek/Sinema Evi'nin Ön Tanıtım gecesi 1980'de 12 Eylül'ün kurbanı oluncaya kadar Türkiye'de sinema kültürünü yaymada « çılgın bir efsane » oluşturan Türk Sinematek Derneği'nin, aradan geçen bunca yıla karşın, « marka » değerinden hiç bir şey kaybetmediğini ortaya çıkardı. "Teşbihte hata olmaz" derler ya, bir çeşit Köy Enstitüleri'nin "marka" değeri gibi. Kuruluş yıllarını benim yaşımdaykiler anımsıyorlar, bizden sonraki kuşaklar ve bugünkü gençler ise, okuduklarıyla, kendilerine anlatılanlarla, Onat Kutlar, Hüseyin Baş, Şakir Eczacıbaşı, Cevat Çapan ve arkadaşlarının zamanla film yapımını da etkileyecek bir sanat sineması heyecanının öncüleri olduklarını biliyorlar.

Aynı zamanda, her türden görüntüye boğulan günümüz toplumlarında sinema, gittikçe küçülen ekranlara sığışan, estetik yanı bulanık, sosyalleşme aracı olma özelliği kişisel izleme ticari uygulamaları yüzünden yok olan bir vakit geçirme aracı biçimini alırken film kültürünün yayılması, bir sanat olarak sinemanın varlığını duyurmaya devam edebilmesi için Sinematek/Sinema Evi'nin katkısının da öneminin bilincinde olduklarını söylüyorlar.

Üzerinde durulması gereken ikinci nokta, bu kadar uzun zamandan beri ortadan kaybolmuş bir etkinliğin yeniden kurulmakta olduğunun haberinin çok geniş bir biçimde hem yazılı hem görsel basında, hem de sosyal medyada yankılanmış olması.

Sonuçta, bugün dünyada sayıları 170'e yakın olan sinematek ve film arşivleri başka dallarda olduğu gibi sinema sanatını ve ürünlerini korumaya ve yaymaya yönelik, kâr amacı gütmeyen işletmeler, müzelerdir. Resim ve heykel müzeleri, buldukları kentin çirkin

« eser »lerini, bunlar hakkındaki değerlendirmeler zaman içinde değişebilse de, sergilemezler... « Bütün » kitaplar ancak devlet kütüphanelerinde yasal gerekçelerle korunur. Öbür kütüphanelerde kitap seçimini kütüphaneciler yaparlar... Günümüzün görüntü enflasyonunda, amaçlarının bu olduğunu ifade etseler de arşivler bütün sinema ürünlerini koruyamazlar, bütün filmleri gösteremezler... Bu bir **kültür politikası** işidir.

Kadıköy Belediyesi, profesyonel anlamda yetkin, sinema sanatının mirasını hem ülkemiz hem dünya temelinde sahiplenen, yeniliklere açık bir sinema kurumunu bir **kamu hizmeti** olarak bu önemli bekleyişlere cevap vermek iddiasıyla gerçekleştiriyor.

SİNEMATEK
sinemaevi
KADIKÖY BELEDİYESİ